

Sag C-299/22**Sammendrag af anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 98, stk. 1, i Domstolens procesreglement****Dato for indlevering:**

4. maj 2022

Forelæggende ret:

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litauens øverste domstol)

Afgørelse af:

4. maj 2022

Appellant:

M.D.

Indstævnt:

»Tez Tour« UAB

Proceseltager:

»Fridmis« UAB

Hovedsagens genstand

Tvist vedrørende opsigelsen af en aftale om turist- og fritidsydelse og refusion af betaling for pakkerejse.

Genstand og retsgrundlag for anmodningen om præjudiciel afgørelse

Fortolkning af artikel 12, stk. 2, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2015/2302 af 25. november 2015 om pakkerejser og sammensatte rejsearrangementer samt om ændring af forordning (EF) nr. 2006/2004 og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/83/EU og om ophævelse af Rådets direktiv 90/314/EØF; artikel 267, stk. 3, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde.

Præjudicielle spørgsmål

1. Skal myndighederne i afrejsestaten og/eller ankomststaten have udsendt en officiel advarsel mod at undlade unødvendig rejseaktivitet og/eller have klassificeret bestemmelseslandet (og muligvis også afrejselandet) som et risikoområde for, at det kan antages, at der er indtruffet uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder på rejsedestinationen eller i umiddelbar nærhed heraf i den i artikel 12, stk. 2, første punktum, i direktiv (EU) 2015/2302 omhandlede forstand?

2. Skal der ved vurderingen af, om der foreligger uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder på rejsedestinationen eller i umiddelbar nærhed heraf på tidspunktet for opsigelse af en aftale om en pakkerejse, og om de væsentligt berører leveringen af pakkerejsen, i) udelukkende tages hensyn til objektive omstændigheder, dvs. en væsentlig indvirkning på leveringen af pakkerejsen, der udelukkende skyldes objektiv umulighed, og skal der derved forstås, at dette udelukkende omfatter tilfælde, hvor aftalens opfyldelse bliver både fysisk og retlig umulig, eller omfatter dette ikke desto mindre også tilfælde, hvor aftalens opfyldelse ikke er umulig, men (i denne sag på grund af den velbegrundede frygt for at blive smittet med covid-19) bliver kompliceret og/eller uøkonomisk (for så vidt angår de rejsendes sikkerhed, risiko for deres sundhed og/eller liv, muligheden for at opfylde formålene med ferierejsen), eller ii) skal subjektive faktorer, såsom at voksne rejser sammen med børn under 14 år eller tilhører en højrisikogruppe på grund af den rejsendes alder eller sundhedstilstand osv., tillægges betydning? Har den rejsende ret til at opsige aftalen om en pakkerejse, hvis rejse til og fra bestemmelsesstedet som følge af pandemien og dermed forbundne omstændigheder efter den gennemsnitlige rejsendes opfattelse bliver usikker, giver anledning til ulejlighed for den rejsende eller fremkalder en velbegrundet frygt hos den pågældende for en sundhedsmæssig risiko eller risiko for at blive smittet med en farlig virus?

3. Har det forhold, at de omstændigheder, som den rejsende gør gældende, allerede var indtruffet, eller i det mindste allerede var forudsat/sandsynlige, da rejsen blev bestilt retten, på nogen måde betydning for retten til at opsige aftalen uden at betale et opsigelsesgebyr (f.eks. ved at denne ret nægtes, at der anvendes strengere kriterier for vurderingen af den negative indvirkning på leveringen af pakkerejsen osv.)? Skal der ved anvendelsen af kriteriet om rimelig forudsigelighed i forbindelse med pandemien tages hensyn til, at selv om WHO allerede havde udsendt oplysninger om virussens spredning på det tidspunkt, hvor aftalen om pakkerejsen blev indgået, var det ikke desto mindre vanskeligt at forudsige pandemiens forløb og følger, at der ikke fandtes klare foranstaltninger til at håndtere og kontrollere smitten eller tilstrækkelige data om selve smitten, og at det var åbenbart, at der var sket en stigning i smitteudviklingen fra tidspunktet for rejsens bestilling og indtil opsigelsen heraf?

4. Omfatter begrebet »rejsedestinationen eller i umiddelbar nærhed heraf« ved vurderingen af, om der foreligger uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder

på rejsedestinationen eller i umiddelbar nærhed heraf på tidspunktet for opsigelse af en aftale om en pakkerejse, og om de væsentligt berører leveringen af pakkerejsen, udelukkende ankomststaten eller – under hensyntagen til de uundgåelige og ekstraordinære omstændigheders art, dvs. en smitsom virusinfektion – også afrejsestaten og steder, der er forbundet med ud- og hjemrejsen (transitsteder, visse transportmidler osv.)?

Anførte EU-retlige forskrifter og Domstolens praksis

Artikel 38 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder.

Artikel 169 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde.

31. betragtning til, artikel 3, nr. 12), og artikel 12, stk. 2, i direktiv 2015/2302.

Dom af 20. oktober 2011, Interdil (C-396/09, præmis 42), og af 23. marts 2021, Airhelp (C-28/20, præmis 42, 44 og 45).

Anførte nationale forskrifter

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Republikken Litauens borgerlige lovbog, herefter »lovbogen«): Artikel 6 212, stk. 1 (»*Force majeure*«) og artikel 6 750, stk. 4, nr. 3) (»en turists ret til at opsiges en aftale om en pakkerejse og til at fortryde en aftale om en pakkerejse«).

Kort fremstilling af de faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne i hovedsagen

- 1 Den 10. februar 2020 indgik kassationsappellanten (sagsøgeren i første instans) og kassationsindstævnte (sagsøgte i første instans) en aftale om en pakkerejse (herefter »aftalen«), hvorefter kassationsindstævnte skulle levere en ferierejse til De Forenede Arabiske Emirater til kassationsappellanten og hans familie fra den 1. marts 2020 til den 8. marts 2020 og levere følgende tjenesteydelser: luftransport på ruten Vilnius-Dubai og Dubai-Vilnius, indkvartering i syv nætter på et 5-stjernet hotel, all-inclusive forplejning, transport fra lufthavnen til hotellet og fra hotellet til lufthavnen og tjenesteydelser fra rejsearrangørens repræsentant. Kassationsappellanten betalte kassationsindstævnte 4 834 EUR for disse tjenesteydelser.
- 2 Den 27. februar 2020 opsigte kassationsappellanten over for kassationsindstævnte aftalen, idet han anmodede om at få mulighed for at anvende det betalte beløb til en anden rejse, når risikoen for covid-19 var lavere. Kassationsindstævnte afslog anmodningen.
- 3 Kassationsappellanten anlagde sag med påstand om, at det blev fastslået, at aftalen var blevet opsagt på grundlag af punkt 2.1.2.3 deri – dvs. på grund af, at der var

indtruffet *force majeure* på rejsedestinationen eller i umiddelbar nærhed heraf, som kunne gøre det umuligt at levere rejsen eller at transportere turister til rejsedestinationen – og at tilkende det beløb, der var betalt i henhold til aftalen.

De væsentligste argumenter, der anføres af hovedsagens parter

- 4 Kassationsappellanten har anført, at de oplysninger, som både officielle myndigheder og medierne offentliggjorde i februar 2020 vedrørende det globale smitteudbrud af covid-19, udgjorde tilstrækkelige grunde til at så tvivl om det sikre i at rejse og mere generelt rejsens gennemførlighed. Han har anført, at omstændighederne (et stigende antal tilfælde af covid-19 i hele verden, flyrestriktioner, officielle anbefalinger om at undlade at rejse til andre stater osv.) skal anses for *uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder* og udgør retsgrundlaget for at udøve den i lovbogens artikel 6 750, stk. 4, nr. 3), og artikel 12, stk. 2, i direktiv 2015/2302 fastsatte ret til at opsigte aftalen om en pakkerejse på grund af henholdsvis *force majeure* (*uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder*) uden at lide tab. Ifølge kassationsappellanten bør *force majeure*, der er henvist til i lovbogens artikel 6 750, stk. 4, nr. 3), ikke forstås som *force majeure*, der gør det fuldstændigt umuligt at gennemføre en rejse, men som *uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder*, som i væsentlig grad kan berøre aftalens opfyldelse eller transporten af passagerer til bestemmelsesstedet. Det forhold, at det er umuligt at gennemføre rejsen, bør ikke kun fortolkes som den manglende mulighed for at levere tjenesteydelserne på bestemmelsesstedet, men også som den manglende mulighed for at sikre en sikker rejse uden at udsætte turisten for ulemage eller risiko.
- 5 Kassationsindstævnte har anført, at spredningen af covid-19-virusen under hensyntagen til definitionen af *uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder* i direktiv 2015/2302 og omstændighederne i denne specifikke sag kunne anses for en omstændighed, som de ikke havde indflydelse på, men ikke for et udbrud eller en omstændighed, der gjorde det umuligt at nå sikkert frem til bestemmelsesstedet. Kassationsindstævnte har anført, at direktiv 2015/2302 ikke kun fremhæver den væsentlige indvirkning på rejsens gennemførelse, men også det forhold, at det ikke er muligt at sikre en sikker rejse til bestemmelsesstedet, hvilket indebærer, at *force majeure* i henhold til lovbogens artikel 6 750, stk. 4, nr. 3), kan fortolkes og bevises som *force majeure* (i den i lovbogens artikel 6 212 omhandlede forstand).
- 6 Retten i første instans og appeldomstolen, som behandlede sagen, var af den opfattelse, at der i henhold til oplysningerne i sagsakterne (kassationsappellanten besluttede at købe rejsen efter, at der var blevet offentliggjort oplysninger om, at der var truffet sikkerhedsforanstaltninger, han skulle selv vurdere risikoen for, om det ville være muligt at rejse, risikosituation forbundet med rejsen havde ikke ændret sig i perioden fra købet af rejsen til beslutningen om at fortryde den) ikke var grundlag for at klassificere de omstændigheder, som kassationsappellanten har henvist til, som *force majeure* (*uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder*),

der gjorde det umuligt at opfylde aftalen. Retterne var af den opfattelse, at den beslutning, som kassationsappellanten traf om at opsige aftalen, skyldtes hans ønske (subjektivt aspekt) og ikke en aktuel trussel, som objektivt forelå på opsigelsestidspunktet. De anførte, at aftalen måske blev opsagt på grund af en velbegrundet frygt og usikkerhed vedrørende spredningen af covid-19-pandemien, men kassationsappellanten fremlagde ikke beviser for, at det var på dagen for opsigelsen af aftalen (27.2.2020) og ikke senere, at der var objektive snarere end subjektive grunde til, at det ikke var muligt at opfylde aftalen i den relevante periode (fra 1.3. til 8.3.2020).

Kort fremstilling af begrundelsen for forelæggelsen

- 7 Den forelæggende ret ønsker navnlig oplyst, om den rejsende til støtte for sit søgsmål kan påberåbe sig *uundgåelige og ekstraordinære* omstændigheder som begrundelse for at opsige aftalen om pakkerejsen uden, at den rejsende lider tab, idet svaret på dette spørgsmål er afgørende for, hvilken af aftaleparterne der skal bære de negative retlige følger af aftalens opsigelse. Den forelæggende ret har anført, at begrebet *uundgåelige og ekstraordinære* omstændigheder i henhold til direktiv 2015/2302 er selvstændigt, at det endnu ikke er blevet fortolket i Domstolens praksis, og at Domstolen desuden endnu ikke har taget stilling til, hvilke kriterier der skal anvendes ved afgørelsen af, om omstændigheder er *uundgåelige og ekstraordinære* i den i artikel 12, stk. 2, i direktiv 2015/2302 omhandlede forstand i tilfælde af en global pandemi.
- 8 Den forelæggende ret har bemærket, at definitionen af *uundgåelige og ekstraordinære* omstændigheder i direktiv 2015/2302 er blevet gennemført i national ret ved lovbogens artikel 6 750, stk. 4, nr. 3), som indeholder definitionen på *force majeure*. Retten i første instans og appeldomstolen støttede sig til det generelle begreb *force majeure* i lovbogens artikel 6 212, stk. 1, og på de kendetegn, der er kvalificerende for *force majeure* som formuleret i de nationale retters praksis; de anså dermed begrebet *force majeure* i national ret og begrebet *uundgåelige og ekstraordinære* omstændigheder, der er anvendt i EU-retten, for at være sammenfaldende.
- 9 Ifølge den forelæggende ret er begrebet *uundgåelige og ekstraordinære* omstændigheder dog bredere end begrebet *force majeure*. For det første kan den rejsendes mulighed for at forsvare sig ikke begrænses uforholdsmæssigt på grundlag af princippet om, at den rejsendes rettigheder skal have prioritet. For det andet har Domstolen allerede ved fortolkningen af bestemmelserne i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 261/2004 af 11. februar 2004 bemærket, at begrebet *uundgåelige og ekstraordinære* omstændigheder ikke kun omfatter eksterne, men også interne begivenheder i virksomheders aktiviteter, såsom strejker (dom af 23.3.2021, Airhelp, C-28/20, præmis 42, 44 og 45). Den forelæggende ret er af den opfattelse, at begrebet *uundgåelige og ekstraordinære* omstændigheder ikke kun omfatter tilfælde, hvor det er objektivt umuligt at opfylde aftalen (enten fysisk eller retligt), men også tilfælde, hvor aftalens

opfyldelse er teoretisk mulig, men i praksis kompliceret og/eller uøkonomisk (for så vidt angår den rejsendes sikkerhed, risiko for den pågældende sundhed og/eller liv, muligheden for at opfylde formålene med ferierejsen), eller den rejsende ikke kan nyde ferien. Den forelæggende ret har tilføjet, at anbefalinger (en advarsel) fra myndighederne (såsom udenrigsministeriet) om at undlade at rejse kan anses for en antagelse om, at der er *ekstraordinære* omstændigheder, som væsentligt berører opfyldelsen af aftalen om en pakkerejse.

- 10 Den forelæggende ret er af den opfattelse, at denne væsentlige indvirkning principielt bør kunne fastslås på grundlag af, hvad en gennemsnitlig rejsende, som er rimeligt veloplyst og rimeligt opmærksom og omhyggelig, ville nå frem til ved en ex ante vurdering af, om det er muligt at opfylde aftalen. Det er derfor vigtigt at tage hensyn til de faktiske oplysninger, der er til rådighed for den rejsende, og offentligt tilgængelige oplysninger om, at *uundgåelige og ekstraordinære* omstændigheder og virkningerne heraf er sandsynlige, og hvis der allerede er opstået en farlig situation, at der er mindre sandsynlighed for, at situationen forbedres.
- 11 Den forelæggende ret ønsker også afklaret, om – hvis der forelå *uundgåelige og ekstraordinære* omstændigheder i den i artikel 12, stk. 2, første punktum, i direktiv 2015/2302 omhandlede forstand på rejsetidspunktet – retten til at opsige aftalen uden at betale et opsigelsesgebyr kan finde anvendelse, uanset det på tidspunktet for aftalens indgåelse kunne forudses, at der ville foreligge sådanne omstændigheder. Denne ret er usikker på, om der ved anvendelsen af kriteriet om rimelig forudsigelighed skal tages hensyn til, at der – henset til den særligt hurtige stigning i antallet af bekræftede covid-19-tilfælde i begyndelsen af 2020 og manglen på pålidelige videnskabelige data – blev henvist til den særligt høje risiko, som virussen indebar for menneskers sundhed og liv, at der ikke var nogen klare foranstaltninger til at håndtere og kontrollere smitten, at pandemiens forløb og følger var vanskelige at forudsige, og at antallet af smittede klart var steget fra tidspunktet for bestilling af rejsen og til aftalens opsigelse.
- 12 Den forelæggende ret er samtidig usikker på begrebet »på rejsedestinationen eller i umiddelbar nærhed heraf« i direktiv 2015/2302. Efter denne rets opfattelse er en rejsendes ret til at opsige en aftale på grundlag af artikel 12, stk. 2, i direktiv 2015/2302 forbundet med, at der er indtruffet *uundgåelige og ekstraordinære* omstændigheder på »rejsedestinationen« eller »i umiddelbar nærhed heraf«; vurderingen af sådanne omstændigheder, når en aftale opsiges på grund af pandemien, bør derfor ikke kun forbindes med det endelige bestemmelsessted, dvs. ankomststaten. Den forelæggende ret er af den opfattelse, at der også bør være ret til at opsige en aftale om en pakkerejse, når rejse til og fra bestemmelsesstedet som følge af pandemien og dermed forbundne omstændigheder efter den rejsendes opfattelse bliver usikker, medfører ulejlighed eller en velbegrundet risiko for sundhed eller for smitte med en farlig virus.